

ІНСТИТУЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ СИСТЕМ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ*

О. П. Коюда, канд. екон. наук, доцент,
Північно-Східний науковий центр Національної академії наук України і
Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, м. Харків,
E-mail: alex_koyda@list.ru

У статті проаналізовані підходи до створення національної інноваційної системи. Досліджено використання інституційної парадигми при формуванні інноваційної системи. Розглянуті особливості та переваги регіональних інноваційних систем.

Ключові слова: інновація, інноваційна система, інституційна парадигма, національна інноваційна система, регіональна інноваційна система, інноваційний розвиток.

ВСТУП

Вивчаючи процеси економічного розвитку окремих країн світу (Німеччини, Англії, США, Японії), відомі вчені – Ф. Ліст, Ф. Махлуп, К. Фрімен – у своїх наукових працях визначили, що в сучасному світі саме нові знання формують стратегію успіху тієї чи іншої держави. Знання в техніко-технологічній сфері змінюють економічні уклади, а гуманітарні знання – соціальні й управлінські інститути. Отже, щоб мати успіх у конкурентному середовищі світової економіки, будь-яка національна економіка повинна оновлюватися постійно і високими темпами, використовуючи інновації як головну рушійну силу прогресу. Сам же механізм отримання нових знань і їх практичного використання потребує розвитку інститутів у тих напрямках, які забезпечують управління економікою, а саме: інститутів науки, освіти, організації високотехнологічного виробництва, інноваційного маркетингу і менеджменту, інвестиційної політики, фінансової системи, міжнародних економічних відносин. З цього широкого спектру інститутів можна скомбінувати ієрархічну структуру цільового призначення, яка об'єднує знання, організаційний, інформаційний, кадровий та інші елементи. Така структура в змозі проектувати, розробляти і підтримувати інноваційний процес в економічній системі. Подібні структури вже створені і працюють у передових країнах світу під узагальненою назвою „Національні інноваційні системи” (НІС). Ці системи різні за статусом, організаційною формою, методами роботи, характером взаємодій та впливу, але їх об'єднує головна місія – вони трансформують знання у нові товари та послуги, що й забезпечує конкурентні переваги тій економіці, на яку вони працюють.

НІС США, Великобританії, Німеччини, Франції, Італії вже стійко укріпили свої позиції в макромоделях управління економічним розвитком цих країн. В Україні НІС як система нового типу та інститут управління інноваційним розвитком ще не сформована. Це зовсім не означає, що НІС в Україні не існує, головні її елементи є, й функціонують, наприклад, вищі навчальні заклади, академічні та галузеві наукові структури, управлінські структури як у центральних державних органах влади, так і в регіонах. Проблема в тому, що ці елементи, системно не організовані, позбавлені сучасного інструментарію взаємодії і не забезпечують результативності. Тому в державній

---

* Стаття рекомендована до друку доктором економічних наук Пилипенком А. А., ХНЕУ, м. Харків

інноваційній політиці простежується чітка установка на створення НІС нової якості з відповідними структурами (кластерного типу) в регіонах. Оскільки ця робота вже розпочата, то її наукова підтримка є актуальною і необхідною, а невирішених проблемних питань у цій темі не бракує. Не сформована сама концепція НІС з урахуванням специфіки розірваних зараз зв'язків науки з виробництвом. Потребують подальшого дослідження питання вибору базової моделі НІС та особливості формування регіональних блоків цієї системи, є сенс і потреба в дослідженні функцій і організаційних форм створення регіональних інноваційних систем (РІС), оскільки вже перші реальні підходи до розроблення інноваційних стратегій в окремих регіонах України показали деякі протиріччя у розумінні механізмів управління інноваційним процесом.

У статті досліджується еволюція та ставиться проблема вибору підходів до створення НІС та використання інституційної парадигми при розробленні зв'язків у системі від державного рівня управління до регіонального, на якому більшість функцій і завдань чітко конкретизуються і виконуються самостійно.

У проблематику розроблення інституційного підходу в макросистемах управління внесли вагомий вклад такі відомі вчені, як Д. Нортон, Дж. Ходжсон, Р. М. Нуріїв, А. А. Чухно, М. А. Йохна, О. Л. Яременко. Інноваційні теорія та практика представлені і розвинуті науковими працями Й. Шумпетера, Б. Санто, Ф. Ліста, Ф. Махлупа, В. І. Кушліна, В. М. Гееця, Л. І. Федулова. Конкретно у сфері створення НІС і регіональних інноваційних систем у науковий потенціал внесли вклад такі вчені і фахівці, як К. Фрімен, Б.-А. Лундвалл, Н. І. Іванова, В. П. Соловійов, П. Т. Бубенко. Ці напрацювання, теоретичні положення і рекомендації становлять наукову базу проблеми і слугують формуванню вихідних позицій у її подальшому науковому розробленні.

ПОСТАВЛЕННЯ ЗАВДАННЯ

Мета статті – обґрунтувати актуальні завдання створення в Україні інноваційних систем різного рівня та розкрити їх особливості на регіональному рівні.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Із зарубіжних досліджень інноваційних систем і процесів можна виділити два основних підходи, які дещо відрізняються визначенням складу системи та цілей її функціонування на національному рівні. Ці підходи закордонні фахівці визначають як історико-емпіричний та знанневий підходи, що ґрунтуються на ідеї інтерактивного навчання [1].

Перший підхід використовує методологічну складову концепції НІС для емпіричних досліджень інституційного впливу на господарську діяльність підприємств та галузей промисловості з урахуванням національних особливостей. Практика емпіричних досліджень використовується як інструмент розроблення промислової та інноваційної політики. Особлива увага приділяється історичному розвитку національних інститутів, під якими розуміється розділена на види управлінська діяльність в її історико-соціальних та економічних трансформаціях. Прикладом такого підходу може слугувати дослідження К.Фрімена щодо японської економіки, в якому він уперше використав поняття НІС, проаналізувавши стрімкий розвиток Японії у другій половині ХХ ст. та зробивши науковий висновок щодо причин такого розвитку [2]. Надалі, зробивши порівняльний аналіз розвитку економік різних країн, К. Фрімен визначає принципові відмінності у різних моделях НІС, які були створені світовою практикою у 80 – 90-ті роки ХХ ст. Він аргументував, що динамічне зростання нових індустріальних

країн Південно-Східної Азії (Південна Корея, Тайвань, Сінгапур, Гонконг), яке тривало понад десятиліття, стало наслідком розвитку в цих країнах науки, освіти та передових наукоємних галузей. На противагу успішному розвитку він вказав на стагнацію у країнах Латинської Америки, де в той час ігнорували високотехнологічне виробництво та не опікувалися фінансуванням науки. Таким чином, історико-емпіричний підхід підкреслює значення пріоритету деяких структурних характеристик інноваційних систем, а також впливу на економічний та соціальний розвиток особливостей національної політики. Головна задача інноваційної системи згідно з цим підходом – бути базою для розвитку та емпіричного аналізу інноваційних процесів у наявному соціо-економічному контексті.

Другий підхід, який започаткувала «Ольбурзька школа» (згідно з назвою м. Ольбург у Данії, де розташовано університет, в якому працював Б.-А. Лундвалл та його численні однодумці), базується на ідеї інтерактивного навчання. Вони розглядають НІС у більш абстрактному сенсі, ніж прихильники першого підходу, зосереджуючись переважно на ролі знання, навчання та інститутів у інноваційних процесах [3]. Цей підхід базується на двох основних умовах, які сформулював Лундвалл ще у 1992 році, а саме: по-перше, знання – це найголовніший ресурс сучасної економіки, що робить навчання важливим і необхідним процесом, по-друге, навчання є інтерактивним, тобто це соціальний процес. У зв'язку з цим, щоб отримати необхідне знання, фірмам необхідно стимулювати спільне інтерактивне навчання широкого кола суб'єктів (розробників та користувачів новітніми технологіями, дослідників інститутів та інших установ). Базовою концепцією успіхів у конкурентному середовищі є „концепція економіки, що базується на знаннях”. Процеси інтерактивного навчання уперше були розглянуті Б.-А. Лундваллом у його дослідженні щодо відносин виробників та споживачів в економіці Данії [4]. Надалі ідея інтерактивного навчання була поширена і на регіональний рівень при аналізі територіальних агломерацій та зовнішнього середовища фірм регіону, де і було введено поняття „локалізоване знання”. Стверджується, що локальна концентрація необхідного знання для географічної кластеризації господарської діяльності у довгостроковій перспективі забезпечує економічне зростання регіону за рахунок внутрішніх факторів.

Необхідно відмітити, що науковий підхід до створення НІС, незважаючи на досить значне поширення за останні роки, поки ще не має загальноприйнятих поглядів, а швидше характеризується деякими концептуальними рамками, в яких тривають розвиток та поглиблення існуючих знань. У працях засновників НІС та їх послідовників ця ситуація простежується досить яскраво. В одній із останніх праць, яка увійшла до серії наукових праць „Нові горизонти в економіці інновацій”, монографії „Інноваційна система Азії у процесі переходу” [5], проф. Б.-А. Лундвалл пропонує новий напрям аналізу НІС – дослідження системи у процесі переходу, тобто у динаміці, де перехід розуміється як процес поступової трансформації одного комплексу інститутів в інший. У своїй праці автор особливо підкреслює, що останні 15 років мова йде про стійкі і визнані стандарти інноваційної системи та процеси переходу від планової моделі до ринкової, а швидше перехід необхідно розуміти в більш ширшому сенсі, тобто як процес зміни об'єкта, концепції або системи від одного стану до іншого. На думку Б.-А. Лундвалла, системи прийнято розглядати як стійкий комплекс елементів, пов'язаних певними взаємозв'язками. У результаті цього більше уваги приділяється вже існуючим інститутам та структурам, а менше – якісним змінам у структурі та інституційному базисі інноваційних систем. „Емпіричний аналіз – це, як правило, спроба розглянути інноваційну систему в аспекті

структури, інститутів, організацій та взаємовідносин між організаціями, але не в розумінні того, як вони змінюються” [5].

Підтримуючи цю думку, ми вважаємо за доцільне досліджувати процес переходу економіки на інноваційний шлях розвитку паралельно з процесом розвитку самих інноваційних систем, які з часом набувають нових якісних характеристик. Зв'язок між інституційною економікою та економікою інновацій було виявлено давно у процесі вивчення інноваційних систем. Як відмічав Дж.Ходжсон [6], оскільки інноваційна діяльність з самого початку характеризується високим ступенем невизначеності, то в цій ситуації теорія раціонального вибору не в змозі запропонувати чіткі механізми та варіанти прийняття рішень. Тому рішення, які приймаються суб'єктом у сфері інновацій, значною мірою залежать від існуючих у суспільстві інститутів, тобто згідно з правилами, законодавчими та неформальними нормами, традиціями і т. ін.

Таким чином, наукова школа Лундвалла визначає процес переходу як процес радикальних інституційних змін, які відбуваються як усередині, так і зовні системи. Ці зміни забезпечують два механізми, які, діючи одночасно та в сукупності, визначають трансформацію інноваційних систем.

Перший механізм можна віднести до ситуацій, коли зовнішнє середовище трансформується таким чином, що існуючі інститути не спроможні вирішити нові проблеми. Такий механізм Лундвалл визначив як виникнення неадекватності інституційних структур зовнішнім викликам. Інший механізм стосується ситуацій, коли ендогенні економічні зміни у рамках системи призводять до того, що система досягає межі своїх можливостей, тобто таку ситуацію можна вважати вичерпанням ресурсу. Щоб здолати стан неадекватності зовнішнім трансформаціям та внутрішнім бар'єрам, необхідні суттєві інституційні зміни, тобто трансформація правил та самих систем.

Серед найбільш важливих трансформацій, які змінюють самі інноваційні системи, можна виділити три – зростаючу важливість знання та в цілому інформації у суспільному розвитку, зростаючу міжнародну залежність у рамках процесу глобалізації, скорочення інноваційного циклу. В таких умовах все більше значення – задля успіху, індивіду або організації необхідно не стільки мати доступ до джерел спеціалізованого знання, скільки використовувати здатність до навчання та постійного оновлення знання.

Інший важливий тренд суспільного розвитку – глобалізація. Останніми роками зростання взаємозалежності між різними частинами світу, у т. ч. міграційні процеси, призвело до багатократного збільшення потенціалу освітньої системи. Однак необхідно відмітити, що глобалізація – процес нерівномірний та незакінчений, у той час коли частина галузей, сегментів та країн знаходяться у самому центрі цього процесу, є країни та галузі, яких майже не торкнувся цей процес. У зв'язку з цим, на сьогодні більш правильним буде термін не „глобальна економіка”, а „економіка, яка глобалізується” [5].

„Економіка, яка глобалізується” та „економіка навчання” досить тісно пов'язані одна з одною, підтримують та створюють можливості для взаємного розвитку. З одного боку, становлення інтегрованого світу створює багато можливостей та різних джерел для навчання. З іншого – саме активна генерація нового знання та втілення їх у сучасні технології, перш за все інформаційно-телекомунікаційні, створили матеріально-технічну основу процесу глобалізації.

У новому глобальному просторі економічних відносин важливим елементом є конкуренція, яка одночасно стимулює процеси інтеграції і прискореного навчання з метою утримання суб'єктами господарювання своїх ринкових позицій. Зараз не лише наукоємні, але й традиційні

промислові галузі, які раніше були захищені протекційними заходами своїх урядів, відчувають на собі вплив глобальної конкуренції, в зв'язку з чим усе нові галузі та сектори включаються до структури національних, секторальних та глобальної інноваційних систем.

Перелічене раніше створює нові можливості (а також загрози та виклики) для країн, що розвиваються та перехідних економік. Як впливає з оцінок розвитку країн, на сьогодні (наприклад, країни Південно-Східної Азії) ті з них отримали значні переваги, які зуміли свої економіки та НІС вписати у міжнародний розподіл праці, отримуючи реальні переваги від процесу глобалізації, у тому числі в дослідницькій та інноваційній сферах. У той самий час економіки країн Латинської Америки та країн СНД у процесі зростання відкритості національних економік у більшості випадків затримались у розвитку на десятиліття.

Розгорнута в Україні діяльність щодо внесення національної економіки у світові економічні процеси поки що приносить незначні і нестабільні результати. Причин такої ситуації декілька: політична нестабільність, зміна міжнародних векторних орієнтацій, наявність тіньової економіки та інші. Не останнє місце у цьому ряду займає і проблема несформованості НІС, для якої ще залишилися певні ресурси та умови, у т. ч. розгалужений освітньо-науковий сектор, інформаційна база, інтелектуальний потенціал. Перелічені ресурси потребують об'єднання на новому рівні взаємодії: науки з виробництвом, регуляторної державної політики з ринком, регіонів із центром. Точки зростання та конкурентних переваг знаходяться не стільки у державному центрі стратегічного управління, скільки у науково-виробничих агломераціях регіонального рівня. І створювати базу НІС треба, починаючи з розбудови регіональних інноваційних систем, де сконцентровані конкретика і діяльність, носії знання і механізми їх використання у практичній площині [7].

Регіональна інноваційна політика стає одним із суттєвих інструментів формування НІС. Більше того, реальні плани зі створення потужної «економіки, що базується на знаннях», в Європейському Союзі як необхідної умови досягнення успіху – розглядають як реалізацію регіональної інноваційної політики. Регіоналізація інноваційної політики пов'язана з характером інноваційного розвитку в єдиному просторі світової економіки [8]. Зменшує своє пріоритетне значення велике стандартизоване виробництво. З'являються нові лідери, які орієнтовані на нестандартне, наукоємне виробництво, коли не розміри виробництва та збуту, здатність до постійного оновлення продукції за рахунок впровадження «продуктових технологій» – product technologies (створення та впровадження на ринок принципово нових товарів) – відіграє вирішальне значення у посиленні конкурентних переваг на ринку. Малий та середній бізнес починає відігравати домінуючу роль як найбільш придатний до швидкої зміни технологій та продуктів при суттєво невеликих капіталовкладеннях. У новій економіці локальні альянси вчених, підприємців, органів місцевого управління та кластерних форм взаємодії є досить значним фактором забезпечення конкурентоспроможності. Такі угруповання створюються загалом на регіональному рівні, однак часто отримують світове значення, що вигідно і державі в цілому.

Визнано, що регіональні органи влади більш придатні для виваженого створення якісного підтримуючого середовища, аніж великі державні структури, регіональні владні структури також здатні розвивати неторгові взаємозв'язки та мобілізувати інтелектуальний капітал [9].

Вчені підкреслюють домінуючу роль взаємодії та зв'язків в інноваційних процесах, враховуючи географічну близькість та наявність контактів, як ключову перевагу регіональних економічних систем. Однак не викликає сумніву, що національна система має більший потенціал знання.

Підтримуючи загальні (кумулятивні) процеси навчання, цей шлях не на повну силу активує нововведення, якщо близькість не достатня для підтримки зв'язків [10]. Контекстно-залежні, неявно виражені знання як ключовий елемент інноваційних процесів краще передаються шляхом постійної та безпосередньої взаємодії; вони не можуть бути передані через деякий час та простір незалежно від «обізнаного суб'єкта». У той самий час знання, розроблені для окремого застосування, можуть легко передаватися на відстань та мають економічну цінність у різних сферах і географічних місцях.

Можна стверджувати про такі переваги регіональних інноваційних процесів над національними:

- спільна присутність великої кількості різних виробників, які пропонують спеціалізовані послуги своєчасно та гнучко у відповідь на попит;
- ефекти навчання, які викликані участю регіональних виробників у транснаціональних мережах;
- наявність локальних ринків робочої сили, в яких сконцентровані специфічні навички та форми навчання;
- компактна й динамічна інституціональна інфраструктура, яка виникає як зовні, так і всередині науково-промислових кластерів;
- розвиток мереж довіри між регіональними економічними учасниками [10];
- прогнозований та узгоджений розподіл ресурсів, завдань і відповідальності.

«Регіоналізація» інноваційної політики пов'язана з особливостями «технологічних ресурсів». Створення принципово нових технологій стає все більш затратним у зв'язку зі збільшенням витрат (як правило, суспільних) на здійснення наукових досліджень та підготовку висококваліфікованих кадрів. У той самий час існує великий ризик того, що нові ідеї та технології можуть бути досить швидко використані країнами чи фірмами, які не витрачали коштів на розроблення таких ідей або технологій. Як відомо, вплив інтелектуальних ресурсів та знання пов'язані з міграцією фахівців між країнами. Тому важливою умовою зменшення ризику з причин наявності цього негативного моменту стає максимально швидка комерціалізація нових технологічних досягнень, тобто їх поєднання з бізнесом, який, у свою чергу, стимулює їх впровадження у виробництво національними компаніями та просуває результати на ринок.

Важливою причиною посилення ролі регіонального інноваційного розвитку є те, що сучасна інноваційна економіка як власних, досить значущих складових виділяє процеси «вивчати діючи» (learning by doing) та «вивчати взаємодіючи» (learning by interacting). Тобто успіх інноваційної політики багато в чому залежить від того, наскільки нові знання формуються залежно від характеру задач, які реалізуються при виконанні планів економічного розвитку регіону та наскільки тісно взаємодіють місцеві еліти (перш за все вчені та підприємці) з метою обміну знаннями, правильного вибору напрямку для власних інтелектуальних зусиль, а якщо необхідно – коригування процесів розвитку.

При створенні РІС необхідно враховувати розбіжності між регіонами з точки зору промислової спеціалізації, наявності власних ресурсів та досвіду щодо розвитку новітніх виробництв. Так, наприклад, регіони, в яких було розвинено стандартизоване виробництво з великими матеріальними фондами, високим соціальним навантаженням менше здатні на масштабні інноваційні трансформації порівняно з тими регіонами, де така структура не отримала розвитку. Світовий досвід показує, що чим потужніша та стабільніша економічна система напередодні реформи, тим сильніше буде протидія розвитку нової системи. Тому створення інноваційної економіки

необхідно розпочинати у тих регіонах, де більш високий рівень розвитку малого та середнього бізнесу.

Визначаючи високу внутрішню диверсифікацію економічного простору, що впливає на багатоваріантність регіональної інноваційної політики, необхідно у кожному регіоні, окрім загальних оцінок інноваційного потенціалу, виокремлювати специфіку та зовнішні (міжрегіональні) зв'язки. Регіональна специфіка саме і використовується для відбору пріоритетів інноваційного розвитку та формування спільних проектів.

Усвідомлюючи, що створення знань стає усе більш динамічним процесом і регіони не можуть більше фокусуватися лише на створенні власних знань, регіональні інноваційні інститути повинні інтегруватися в глобальні потоки знань, оскільки самостійно виробляти всі необхідні знання стає практично неможливо. Окрім того, регіональним університетам та науково-дослідним інститутам економічно вигідно виробляти знання, які цінні для інших учасників, оскільки це дозволяє стати повноправним партнером у мережах знань.

Для забезпечення інноваційного розвитку регіону необхідно враховувати такі основні аспекти: по-перше, для забезпечення збалансованого внутрішньорегіонального розвитку економічна трансформація має базуватися на системному підході, що дозволить використовувати як ключові інноваційні інститути регіону (науково-освітні, фінансово-економічного стимулювання, просування інноваційних розробок, інформаційного забезпечення), так і регіональну інфраструктуру в цілому.

По-друге, для вдалого формування інституту регіональної інноваційної системи необхідна узгодженість дій її учасників. Для цього у процесі формування регіональної інноваційної політики створюються механізми координації та бачення перспектив, інакше між новими знаннями та втіленням їх у виробництво буде виникати розрив.

По-третє, при формуванні регіональних інститутів забезпечення інноваційного розвитку необхідно враховувати, що процес фундаментальної трансформації породжує не лише переможців, але й тих, хто програв. Підтримка сильних галузей і перспективних нових напрямів за рахунок слабких і неконкурентних може призвести до серйозних соціальних проблем. Без соціальної підготовки, що дозволяє уникнути критичного рівня соціальної напруги, успішність оновлення може виявитися під загрозою.

За результатами дослідження виявлено, що реалізація інноваційної політики на рівні регіону залежить від погодження державної та регіональної інноваційної стратегії, а саме: визначення пріоритетів науково-технологічного розвитку, поєднання та координації діяльності всіх учасників, створення та підтримка сприятливих організаційно-правових умов. Окрім того, для успішної реалізації інноваційної політики необхідно забезпечити взаємодію та співпрацю потужних індустріальних компаній з малим та середнім бізнесом, створити регіональну інноваційну інфраструктуру. В нову ідеологію регіонального розвитку зараз мають внести свій вклад створювані в Україні регіональні інноваційні системи [9].

Управління інноваційним розвитком у рамках РІС базується на інтеграції взаємодії різних учасників регіону, використанні механізмів державного регулювання, розвитку елементів регіональної самоорганізації і ринкової свободи. Організаційно-структурний блок РІС формується на принципах кластерної моделі, в якій формальні і неформальні відносини створюють „м'яку”, але надійну структуру узгоджених взаємодій.

У дослідженні визначені найбільш важливі функції РІС, які в інтегрованому вигляді можна звести до наступних, принципово відокремлених видів діяльності:

– пошукової (інноваційні каталоги, потреби, замовлення, фахівці, інвестори);

- організаційно-економічної (розрахунки, договірні умови, супровід інноваційних проектів);
- аналітичної (оцінка інноваційного потенціалу, аналіз тенденцій, аудит, моніторинг);
- проектної (проекткування інноваційних систем та інноваційної діяльності, розробка програм);
- інформаційної (банк даних, реклама);
- посередницької (організація зв'язків);
- організаційної (управління інноваційними проектами);
- інвестиційної (фінансова підтримка інновацій).

Визначені функції характеризують РІС як багатофункціональну систему, в структурі якої мають бути висококваліфіковані фахівці з різних питань: інноваційної політики, маркетингу, аналітики, юридичного захисту інтелектуальної власності та інші. Тому в організаційній структурі РІС, що пропонується до реалізації в м. Харкові, включені: аналітичний центр, галузеві куратори, експертні групи, центр інноваційного менеджменту, лабораторія високих технологій і енергозбереження.

Інформаційною базою РІС визначено подвійний блок, що складається з банку даних і підрозділу інформаційних технологій. На початковому етапі створення РІС має бути розроблена організаційна структура і банк даних, оскільки в цій системі інформація та персонально фахівці становлять найбільшу цінність. Інформаційну базу РІС складають електронний ресурс інновацій; блок моніторингу освітньої, наукової та технологічної діяльності; банк інноваційних проектів, розробок, програм; система показників оцінок регіональної інноваційної діяльності.

Аналітичний напрямок роботи в РІС може бути відпрацьований із включенням до загального інформування учасників певної групи оцінок. Наприклад, оцінки інноваційної ситуації в регіоні, власних ресурсів, можливості залучення інших ресурсів, оцінка бар'єрів, прогнозування очікуваних змін, тенденцій та орієнтирів на майбутнє.

Проектна модель РІС для Харкова передбачає введення моніторингової системи з підсистемами спостереження, аналітики та прогнозування, маркетингового пошуку, обслуговування інноваційних проектів, внесення коректив і управління резервами. Моніторинг, окрім того, вирішує питання підвищення достовірності інформації та накопичення даних для розроблення економічних нормативів.

Стратегічним завданням РІС також визначено інформаційну підтримку управління соціально-економічним розвитком регіону, яка здійснюється через показники ресурсного забезпечення і характеристики програм розвитку. Досвід технологічно розвинених країн доводить, що процедури моніторингу, контролю виконання та оцінки результатів і програм повинні бути доступними для громадськості і захищені від можливого впливу адміністративних важелів і вказівок, що потребує розроблення методів незалежного експертного рецензування стану системи і результативності її роботи. Експертні оцінки також можна використовувати при врегулюванні „конфлікту інтересів”, що має бути пов'язано із завданнями удосконалення інституційного забезпечення інноваційного процесу в регіоні.

ВИСНОВКИ

Інноваційна складова соціально-економічного розвитку у країнах з розвинутою економікою вже визначила свою провідну роль і зараз усе більше береться до уваги іншими країнами. Наукові дослідження і зрозумілі статистичні дані доводять, що нова економіка є економікою знань, інтелекту та інноваційної діяльності і саме в ній сконцентровано руйнівні сили прогресу. Тому і в Україні, хоча і повільно, але формуються на різних ієрархічних рівнях нові елементи складної моделі управління інноваційним

розвитком. Проведеними дослідженнями визначено, що в реальних умовах сьогодення для створення НІС і її опорних блоків у регіонах – РІС є доцільним використання зарубіжного досвіду в цій сфері для розбудови своєї вітчизняної моделі.

Доведено, що НІС у своїй основі формується як новий інститут управління економічним розвитком, і в цілому інституційний підхід є необхідною умовою для трансформації діючих елементів старої системи в систему нового якісного рівня.

Оскільки шлях до економіки, що базується на знаннях, тривалий і складний, а необхідні інституційні зміни стикаються з опором з боку застарілих стандартів і норм економічної діяльності, то виникає нагальна потреба щодо організації постійного навчання з інноваційних проблем розвитку. Друге завдання полягає у формуванні сучасних кластерних моделей взаємозв'язку науки та виробництва і починати таку роботу необхідно в регіонах.

В Україні РІС формуються дуже повільно, але деякий досвід такої роботи вже є, зокрема у Харкові, Донецьку та Сумах. На відміну від існуючих поглядів на РІС як на стабільну форму управлінської конструкції в дослідженні обґрунтовано необхідність і шляхи створення в регіонах різноманітних систем з урахуванням ситуативних характеристик і специфіки кожного регіону.

У Харківському регіоні розроблені наукові основи розбудови РІС, визначені її структурні елементи та рекомендується більшу увагу приділяти інформаційній базі нової системи, замкнувши її на моніторинговій підсистемі. Розроблено також пілотний проект цієї системи.

У подальшому важливим завданням активізації процесів інноваційного розвитку в регіонах в умовах РІС визначено розширення безпосередніх зв'язків між РІС на міжрегіональному рівні.

У практичній площині реалізації проектів РІС є необхідність державного впливу на регіон, де поки що діють бар'єрні перепони, які і гальмують інноваційний процес. Зменшення впливу цих перепон можливо за умови підвищення рівня знань регіональних чиновників і еліти з питань інноваційної економіки.

ИНСТИТУЦИОННЫЙ ПОХОД К ФОРМИРОВАНИЮ ИННОВАЦИОННЫХ СИСТЕМ РЕГИОНАЛЬНОГО УРОВНЯ

А. П. Коюда,

Северо-Восточный научный центр Национальной академии наук Украины и Министерства образования и науки, молодежи и спорта Украины, г. Харьков

В статье проанализированы подходы к созданию национальной инновационной системы. Исследованы возможности использования институциональной парадигмы при создании инновационной системы. Рассмотрены особенности и преимущества региональных инновационных систем.

Ключевые слова: *инновация, инновационная система, институциональная парадигма, национальная инновационная система, региональная инновационная система, инновационное развитие.*

THE INSTITUTIONAL APPROACH TO THE FORMATION OF REGIONAL INNOVATIVE SYSTEM

O. P. Koiuda,

North-Eastern Scientific Center of National Academy of Sciences and Ministry of Education and Science, Youth and Sport of Ukraine, Kharkov, Ukraine

In the article the approaches to creation of national innovative system are analyzed. Possibilities of use of an institutional paradigm are investigated at creation of innovative systems. Features and advantages of regional innovative systems are considered.

Key words: *innovation, innovative system, institutional approach, national innovative system, regional innovative system, innovative development.*

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Advances and Challenges in Innovation Studies / F. Castellacci, S. Grodal, S. Mendonca and M. Wibe // Journal of Economic Issues. – March 2005. – Vol. XXXIX, N 1. – P. 91-121.
2. Freeman C. Technology Policy and Economic Performance: Lesson for Japan / C. Freeman. – London; New York : Printer, 1987. – 268 p.
3. Lundvall B.-A., ed. National Systems of Innovation: Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning. – London : Pinter, 1992. – 342 p.
4. Lundvall B.-A. Innovation, Growth, and Social Cohesion: The Danish Model. - Edward Elgar Publishing, 2002. – 219 p.
5. Lundvall B.-A., Intaracumnerd, P. and Vang, J. Asia's System in Transition. - Edward Elgar, USA, 2006. – 335 p.
6. Hodgson G. M. Economics and Institutions: A Manifesto for a Modern Institutional Economics. - Cambridge: Polity Press, 1988.
7. Коюда О. П. Концептуальні підходи теорії інноваційних систем / О. П. Коюда // Вісник соціально-економічних досліджень. Збірник наукових праць. – 2011. – № 2 (42). – С. 223-229. (Одеський державний економічний університет).
8. Braczyk H.-J. Regional Innovation Systems: The Role of Governances in a Globalized World / H.-J. Braczyk, P. N. Cooke, M. Heidenreich. - Routledge, 1998. – 504 p.
9. Регіональна інноваційна система: теорія і практика : монографія / під наук. ред. д-ра екон. наук, проф. В. С. Пономаренка. – Х. : ВД „ІНЖЕК”, 2011. – 688 с.
10. Archibugi D. The Globalized Learning Economy / D. Archibugi, B.-A. Lundvall. - Oxford University Press, USA, 2003. – 326 p.
11. Scott, W. R. Institutions and Organizations, 3rd edition. - London: Sage Publications, 2007. – 280 p.

Надійшла до редакції 28 вересня 2012 р.